

Теория, практика и методы обучения

Марущак Оксана

Доцент, кандидат педагогічних наук;

Савлук Вікторія

Студентка ступеню вищої освіти бакалавра

Свята Марина

Студентка ступеню вищої освіти бакалавра

Вінницький державний педагогічний

університет імені Михайла Коцюбинського

**ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ
ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА**

Ключові слова: учитель трудового навчання та технологій, творчі здібності, декоративно-ужиткове мистецтво, дії творчого характеру, продукти діяльності.

Keywords: teacher of labor education and technologies, creative abilities, arts and crafts, creative actions, products of activity.

Соціально-економічні перетворення у сучасному суспільстві, що зумовлюються процесами міжкультурної інтеграції, вимагають певних змін в освітньому процесі та модернізації національної системи освіти. У цьому контексті особливо актуальними є проблеми професійної підготовки педагогів, першочерговим завданням яких є навчання й виховання молодого покоління. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті наголошено на необхідності якісної підготовки висококваліфікованих, творчо розвинених, конкурентоспроможних фахівців, здатних навчатися впродовж життя, створювати і розвивати матеріальні та духовні цінності громадянського суспільства. Окреслені завдання безпосередньо стосуються системи фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, оскільки від них залежить творчий розвиток їхніх учнів, формування духовної культури, світогляду, активної життєвої позиції.

Проблема пізнання сутності творчості складна й багатогранна. Над

основними аспектами теоретичного аналізу поняття «творчість» працювали філософи, психологи, педагоги. У своїх роботах вони відзначали роль творчості в процесі становлення людської особистості.

У вузькому сенсі, творчість – людська діяльність, що породжує щось якісно нове, яке ніколи раніше не існувало та має суспільно-історичну цінність. У більш широкому і досить поширеному в психології сенсі, творчість становить будь-яку практичну або теоретичну діяльність людини, під час якої виникають нові, зокрема для суб'єкта діяльності, результати знання, рішення, способи дії, матеріальні продукти. Творчість має власні критерії оцінки, шкалу цінностей, психофізичну структуру, суб'єктивне та об'єктивне значення в розвитку особистості. Розуміння природи творчості невіддільне від розгляду психолого-фізіологічних особливостей особистості індивіда. Поняття творчості передбачає особисте начало та вживається переважно стосовно діяльності людини.

У сучасній соціокультурній ситуації творчість має стати об'єктом цілеспрямованої гуманістичної педагогічної практики. Відтак, всі можливі зв'язки і відношення між елементами системи «теорія і методологія (філософія, культурологія, історична психологія) – психологія (власне психологічні механізми творчості) – педагогіка – педагогічна практика (методика, умови формування творчості)» однаково важливі й незамінні.

Останнім часом активізувалася робота педагогів-практиків, науковців щодо вивчення питань взаємодії освітнього та творчого процесів, закономірностей розвитку творчості, використання форм і методів організації освітнього процесу, що сприяють розвитку творчих здібностей, виявлення механізмів розкриття здібностей особистості тощо. Багаточисельні педагогічні дослідження спрямовані на вдосконалення процесу освіти, зокрема на розкриття творчого потенціалу особистості.

Кожна галузь діяльності вимагає формування та розвитку відповідних здібностей. Творчі здібності, які є швидше закономірністю, ніж винятком у

комплексі людських здібностей, розвиваються під час відповідного виду діяльності, а саме творчого. Отже, у навчальному процесі має враховуватися якісна індивідуальність, що визначає інтерес та успіхи студента, вибір навчальних предметів і своєрідність індивідуальної освітньої траєкторії.

У контексті нашої проблеми актуальним є вивчення діяльнісної сторони творчості, яка спрямована на створення об'єктивно або суб'єктивно нових продуктів діяльності. Причому, для цілей навчання важливо, щоб суб'єктивно нове створювалося шляхом здійснення дій творчого характеру. Таким чином, здібності студента розвиваються й формуються шляхом оволодіння знаннями, вміннями і навичками, необхідними для розглядуваного виду творчості. Отже, формування творчих здібностей пов'язано з оволодінням людиною знаннями, що накопичені поколіннями в матеріальній та духовній культурі.

Існує чимало визначень поняття «творчі здібності», зокрема, це: інтегративна властивість особистості, яка детермінується мисленням, пам'яттю, волею, переконаннями, знаннями тощо (Б. Ананьєв, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн та ін.); здатність до здійснення ситуативно нестимульованої діяльності, тобто до пізнавальної самодіяльності (Д. Богоявленська та ін.); здатність особистості до нестандартного мислення, відмови від стереотипів (Дж. Гілфорд та ін.); синтез властивостей та особливостей особистості, що характеризують ступінь їх відповідності вимогам визначеного виду навчально-творчої діяльності й зумовлюють рівень її результативності (В. Андрєєв та ін.). Низка науковців, зокрема, І. Бех, Д. Богоявленська, О. Грабовський, І. Кучерявий, В. Лихвар, О. Лук, О. Матюшкін, В. Моляко та ін., зазначають, що творчі здібності ґрунтуються на продуктивному мисленні, розкриваються через визначення понять інтелекту, обдарованості, творчого потенціалу.

Творчі здібності, у нашому дослідженні, – це можливості студентів, які проявляються в умінні виконувати дії творчого характеру та реалізуються в конкретних продуктах діяльності. Слід зазначити, що «вміння – це здатність

свідомо виконувати дію, засвоєна на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок. Уміння передбачає використання раніше набутого досвіду, певних знань... Професійні вміння – це готовність не лише до фізичних дій, а й до розумових, тобто здатність оперувати знаннями» [1, с. 76]. Уміння зазвичай співвідносять з рівнем, що відповідає початковому етапу в формі засвоєного знання, яке зрозуміле студентам і може бути довільно відтворено.

З огляду на досліджувану проблему одним із засобів формування творчих здібностей майбутніх учителів трудового навчання та технологій є декоративно-ужиткове мистецтво. Дослідники В. Зінченко, В. Кирєнко, О. Ковальов, В. Кузін, О. Мелік-Пашаєв, Є. Шорохов та ін. наголошують, що творчі здібності в декоративно-прикладній діяльності мають специфічні особливості, пов'язані із психологічними закономірностями художнього сприйняття та процесами створення художнього образу. На підставі аналізу досліджень проблеми формування творчих здібностей нами визначені такі етапи формування творчих здібностей у творчій діяльності:

– когнітивний етап формування творчих здібностей пов'язаний з розширенням знань про національну культуру в декоративно-ужитковому мистецтві. Когнітивний етап проявляється в стійкому характері пізнавальних мотивів та активності в декоративно-прикладній діяльності в поєднанні з ініціативністю, самостійністю, творчою імпровізацією;

– мотиваційно-діяльнісний етап формування творчих здібностей характеризується як стійка внутрішня потреба у продуктивній діяльності, поєднання творчих мотивів, прагнення до досягнення високих результатів у декоративно-ужитковому мистецтві. Мотиваційно-діяльнісний етап забезпечується особистісним спілкуванням студента з художніми образами, які створюються в різних видах декоративно-прикладної діяльності; самореалізацією в процесі цієї діяльності. Він виявляється в емоційно-стійкому інтересі до діяльності, упевненості в своїх можливостях, прагненні

до самовираження та до творчих досягнень;

– перетворювальний етап передбачає здатність до фантазії, схильність до самостійного, оригінального виконання творчих завдань. Він забезпечується різноманітністю декоративно-прикладної діяльності та проявляється в продуктах цієї діяльності (наприклад, нанесення мотивів на поверхню тканини; створення художніх образів з використанням нитки; створення об'ємних і площинних композицій в техніці квіллінг; прояв самостійності, фантазії й оригінального підходу до виконання виробів).

Структуру декоративно-ужиткового мистецтва слід розглядати як сукупність видів (наприклад, батик, квіллінг, ниткографіка тощо), функцій (інформаційна, емоціогенна, регулятивна) та ознак (форма, матеріал, функція, призначення, перетворення) формування творчих здібностей студентів.

Докладніше розглянемо змістовне наповнення функцій, оскільки процес формування творчих здібностей базується не тільки на діяльнісній складовій, а й психофізіологічних особливостях студентів, та ознаки декоративно-ужиткового мистецтва у контексті формування творчих здібностей студентів.

Інформаційна функція полягає в наданні знань про властивості об'єктів декоративно-ужиткового мистецтва: форму, величину (розмір), колір, матеріал і т.д. Ця функція дає змогу збагатити сприйняття, розширити світогляд, мислення тощо.

Емоціогенна функція пов'язана з тим, що емоційно насичений матеріал викликає емоційний підйом, почуття захоплення тими дивовижними перетвореннями, які відбуваються в результаті творчої діяльності студента. Ефективність формування ставлення до дійсності зумовлена єдністю емоційних та інтелектуальних процесів.

Регулятивна функція пов'язана з усвідомленням декоративно-ужиткового мистецтва з точки зору властивостей об'єктів навколишньої дійсності, розвиває «вправність рук», образне мислення й уяву, а також формує у студентів уявлення про свої можливості, спонукає до творчості, до

перетворення навколишнього світу.

Зміст значущих для нашого дослідження ознак декоративно-ужиткового мистецтва, що розкриваються за допомогою вищезазначених функцій, визначаємо таким чином: форма розглядається як носій предметного змісту навколишньої дійсності, що виражається у зовнішньому окресленні та отримав узагальнене відображення в геометричних фігурах; матеріал володіє естетичними та художніми якостями, на рівні формоутворення відбувається його перетворення з метою надання йому нових якостей; функція становить спосіб використання предметів, спосіб використання їх людиною, а призначення – як здатність задовольняти певні потреби людини; призначення розглядається як область, сфера застосування сформованих дій в певній предметній галузі, зумовлена призначенням, конструктивними можливостями та пластичними властивостями матеріалу; перетворення – це дія, спрямована на істотну зміну форми, властивостей якого-небудь об'єкта.

Початкові уявлення про творчість людини та декоративно-ужиткове мистецтво на основі вищерозглянутих функцій й ознак декоративно-ужиткового мистецтва дають змогу говорити про можливість формування творчих здібностей студентів, спираючись на етапи формування: когнітивний, мотиваційно-діяльнісний, перетворювальний. Розвиток творчих здібностей майбутнього вчителя трудового навчання та технологій засобами декоративно-ужиткового мистецтва передбачає динамічний неперервний процес видозміни індивідуальних властивостей та якостей, що відбувається у відкритій, цілісній системі його особистості під час активної навчально-творчої діяльності.

Література:

1. Марущак О. В. Інтеграція знань з матеріалознавства у професійній підготовці майбутніх фахівців швейного виробництва : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Марущак Оксана Василівна. – Вінниця, 2005. – 255 с.